

Светител Николай Велимирович

НАД ИЗТОКА И ЗАПАДА

(Осем философски размисъла за православните Балкани)

СЪДЪРЖАНИЕ:

Въведение. Размисъл първи. Христос между Изтока и Запада. Размисъл втори. Балканският Христос. Размисъл трети. За алчните и измамените. Размисъл четвърти. Страх от бесовете и игра с бесовете. Размисъл пети. Източната философия и западната наука. Размисъл шести. За мира и неспокойствието. Размисъл седми. Измъчване заради душата, измъчване заради тялото. Размисъл осми. Борба за видимо и за невидимо проклятие. Бележки на преводача

Сръбският оригинал, по който бе направен настоящия превод, се намира на адрес:
<http://www.rastko.org.yu/svecovek/duhovnost/vlnikolaj/vlnikolaj-istokzapad.html>

---

* * *

По своето географско положение Балканите се намират между Изтока и Запада, но идейно те стоят над Изтока и Запада.

Коя е идейната сила, която спасява Балканите от това да бъдат между Изтока и Запада, но ги възвисява над тях? Това е Православната вяра, единствено Православната вяра. Всички останали фактори като географско положение, култура, наука, ислям, политика, земни тежнения и стремежи, удържат Балканите между Изтока и Запада. А над Изтока и Запада ги въздига Православната вяра, единствено Православната вяра.

Няма нищо по-непоносимо от това да бъдеш между две сили. Ако идейните, сиреч православните Балкани се свържеха единствено с географските Балкани и останеха между Изтока и Запада, те щяха да приличат на онова магаре от баснята, което умираше от глад между две копи сено. За жалост от началото на XIX век до днес православните Балкани твърде много приличат на легендарното Буриданово магаре [1], което

издъхвало от глад между две копи сено, без да знае на коя от двете да отиде. Ту едната му се струвала по-голяма и по-сладка, ту другата. То изнемогнало от сноване от едната копа до другата, та паднало и издъхнало. И цял свят се надсмял на магарешкия му ум. Балканите са застрашени от гладна смърт поради многото бърбиви езици, които ги поставят в междинно положение. Или ще умрат от глад между Азия и Европа, или поне една от тези сили ще ги погълне като акула, ако те не се издигнат над тях. Над Изтока и Запада.

РАЗМИСЪЛ ПЪРВИ. ХРИСТОС МЕЖДУ ИЗТОКА И ЗАПАДА

Когато азиатецът чете Христовото Евангелие, той казва: „Ето, Този е наш — азиатец, постник, молитвеник, мъдрец и чудотворец“. Когато европейецът чете христовото Евангелие, той твърди: „Ето, Той е наш човек, европейец, активен учител, бърз помощник на хората, добротворец, лекар, сиропитател, хуманист, деен човек“. Какъв е тогава Христос? Дали е азиатец или пък европейец, източен или западен човек? Наистина, Той е и едното, и другото. Той е източен Човек в най-висока мяра, и западен Човек в най-висока степен. Той е източен над Изтока и западен над Запада. Негова е цялата земя и всички земни краища. Трансцендентността е особеност на Изтока, натурализмът — на Запада. Източният човек седи с кръстосани нозе в размисъл за вечното, а западният е с нозе, убити от търчане по преходното. И кой от тях е по-близо до Христа? И двамата са еднакво отдалечени от Христа. Христос стои над Изтока и Запада. Изтокът дотолкова се углъбява в мисли, че няма време за усилен дейност. Западът пък дотолкова е зает с дейности, че няма време за размисли. А тези две неща са у Господа Иисуса Христа и то в пълна и свършена мяра, тъй че Той превъзхожда и Изтока, и Запада. Той стои над Изтока и Запада. На многобожния Изток му е тежко да вярва в Човека. На материалистичния Запад му е трудно да вярва в Бога. Иисус представлява Човека, а Христос — Бога. Две природи — една Ипостас. Западът лесно приема Човека Иисус и Го туря в „Пантеона“ на своите велики личности. Изтокът лесно приема Бога Христа, но не усеща нужда от Човека Иисуса. Между това Спасителят на света е и Бог, и Човек. Следователно Иисус Христос стои над Изтока и Запада. Когато говорим за Изтока, сещаме се за дом, разделен отвътре. Мислим за две несродни човешки общности — мохамедани и индуисти-будисти. Техните свети места са Мека, Бенарес и Тибет. Тия две общности представляват главното съдържание и основната бедност на Изтока. Когато пък говорим за Запада, отново си мислим за дом, разделен отвътре. Това са папизмът и антипапизмът (т.е. различните видове протестантство). Тези са двата главни пътя на западното човечество — и двата погрешни. Те пък представляват заблудата и бедността на Запада. Христос стои над такъв Изток и над такъв Запад. Никога нито един азиатски мъдрец не е могъл да покори Запада. Единственият Човек, роден в Азия, Който е покорил Запада, т.е. цяла Европа и Америка с островите им, е Господ Иисус Христос. Единственият източен човек, тачен на Запад. И никога нито един западен учител и идеолог не е могъл да придобие Азия, нито за най-кратък отрязък време. Само един западен Човек е успял да стори това — западен не по рождение по плът, но по Своята власт над Запада. Това е роденият в Азия Иисус Христос. Неговата Азия се е разпростряла над Средна Азия и малко по-навътре в Далечния Изток, а също тъй и в Египет и в Етиопия. По-далечното разпространение на християнството на Изток е било възпрепятствувано от исляма, а той е една отчуждена юдео-християнска секта. Ислямът се е изпречил като крепостна стена между християнска Мала Азия и Индия. Ала и това не е без Промисъла Божий, който по всякакъв начин пазел Христовата победа над целия Изток за бъдни времена.

РАЗМИСЪЛ ВТОРИ. БАЛКАНСКИЯТ ХРИСТОС

Балканският Христос е същия като Иерусалимския, Синайския и Руския, и като нявгашния Европейски. Защото Той е един. Балканският Христос — това е Христос на Балканите, в балканската житейска драма, в балкански дрехи, в балканските песни и легенди, в балканските въздишки и сълзи, и балканските гробове, в балканското възкресение. Той е олицетворен във всички балкански светци: в благочестивите царе и в благоверните царици, в богоносните патриарси и свещеници, в светогорските преподобни и плачещи монаси, постници, мълчалници, пещерници, духовници и чудотворци; във византийските царе и воеводи, които браниха Цариград и Иерусалим от мюсюлманите, в сръбските жупани, крале, князе и деспоти, които браниха честния Кръст, т.е. правата вяра и от мюсюлмани, и от монголи, и от еретици латиняни; в коронованите мъченици, в мъчениците — селяни и занаятчи, в мъчениците с архиерейски омофор и свещенически епитрахил, в мъчениците във воеводска риза и в монашеско расо; в мъченица Злата и много други девойки-мъченици, отвика и довека; в мъченик Георги Кратовчето-златаря и в многото мъченици-занаятчи, отвика и довека; в мъченика патриарх Гавриил Печки, в мъченика дякон Авакум, игумена Паисий Търновски и игумена Атанасий Светониколски, побит на кол на Кале-мегдан, и в преподобномъчениците от светата Пелопонеска лавра, и в безбройните други, отвика и довека; в светогорските преподобномъченици, които блаженият Акакий благослови за подвига на мъченичеството, и в преподобномъчениците от Света Гора, които бяха избити и живи изгорени от еретиците-латиняни, и в старозагорските мъченици, и останалите множество мъченици, отвика и довека; в преподобните наши отци и майки: света Петка, царица Евгения, Евтимия и други, в светците Прохор, Гавриил, Иван, Иоаким, Климент, Наум, Нектарий, Иоасаф, Василий Острожки, Петър Коришки, Иоаникий Девички и останалите безброй, отвика и довека; в драговолните мъченици и пещерници Балкански — от пещерите на Печ, Черногорието, Охридските, Албанските, Пелопонеските, Търновските, Студеницките, Моравските, векове и векове наред; в равноапостолния свещеномъченик Козма Албански и в безбройните мъченици Приморски, Далматински и Босненски, които пострадаха от латинските еретици, изгнаха в дубровнишките тъмници или бяха отровени заради Христа, векове и векове наред. Трябва ли да спрем? Тъкмо сме започнали да изброяваме. Кой ще ги назове по име всичките? Това са полкове мъже и жени мъченици от Солун до Дунава, и от Синьо до Черно море [2]. Безбройни полкове от святи православни души, които не може ги побра ни един земен календар и които всинца са вписани единствено в небесния календар, в книгата на вечния живот. Всички те са били поругавани, заплювани и бити от враговете на честния Кръст, както Христос — от юдеите. Всички те, носейки кръста си, са отишли на своята Голгота, с трънен венец на главата, отвсъде обкръжени с омраза, облечени в тръни, отхвърлени от света през вратата на смъртта като последни, ала поети от другата страна, отвъд смъртта, от богатата ръка Христова като първи. Наистина, последни откъм тая страна на вратата на смъртта, но първи от другата и страна. За Христовото име са пострадали от Изток до Запад, в името Христово са победили и Изтока, и Запада — Изтока, в лицето на турския ислям и монголското многобожие, Запада — в лицето на еретическия папизъм. На губилището те са се усещали по-високи от своите палачи, пред източните палачи — над Изтока, а пред западните палачи — над Запада. Никой от тях не е протягал своите мисли към географията, та да рече — ние сме между Изтока и Запада. Но всички те са въздигали своите мисли и своите сърдца право към небесата, към вечната истина, за която са страдали. И с целия си дух те са стояли над Изтока и Запада.

РАЗМИСЪЛ ТРЕТИ. ЗА АЛЧНИТЕ И ИЗМАМЕНИТЕ

Планината е по-висока от мравуняка. И Божията сила е по-голяма от човешката сила. Това признава всеки в ясен ден. Ала когато човешките нозе и конските копита вдигнат прахоляк по пътя, мнозина се заслепяват и от страх признават човешката сила за по-голяма от силата на Бога. Изпущат от поглед планината, а се препъват о мравуняка. Па още се и покланят на мравуняка. Това станало и с онези сърби, които се потурчили след Косовската битка. Преди тях на Кръста изневерили много българи и гърци и се зачислили в Мурадовата войска на Косово, застанали под полумесеца, за да воюват против украсения с везан Кръст сръбски байряк. Ала Лазар, най-славният човек с това име в историята на света, не се препъна о мравуняка на турската сила и не изгуби от зора си планината на Божията сила, но събра решимост да приеме с народа си всякакви удари от людете, та да приеме от Бога всички награди. Препънаха се много сръбски господари на юг и на запад. Забравиха Христовото предупреждение: „Гледайте и се пазете от користолюбие“ (Лука 12:15), та се полакомиха за богатство и наслади, и за всички измами на тоя свят. Изпочупиха кръстовете в домовете си, па увиха около главите си чалми и започнаха да правят омовения и по джамии да се кланят. Тъй те удължиха с малко своя земен живот, а честта си завинаги загубиха. Не се засрамираха от Лазаровата кръв в Косово, но тръгнаха по пътя на българските, гръцките и елинските потурнаци. Турците бяха представители на Изтока на Балканите, докато ги владееха, а потурнаците представляват Изтока след оттеглянето на турците. Православните Балкани не могат да се отъждествяват с този алчен и насилствен Изток, с мохамеданството, което е юдео-християнска ерес. Балканите трябва да стоят над такъв Изток. Сръбското селско въстание против турците, оглавявано от Кочо, Караджордже и Милош [3], е най-яркото доказателство, че сръбският народ искаше да се освободи от мохамеданския Изток. Този народ се самоизобрази с вяра и с нрав, извисени много над Изтока. С кръстоносен байряк сръбските въстаници отидоха на неравен бой против байряка с полумесец. С вяра в Христа като сила по-голяма от Мохамедовата, и в Кръста Христов, като знамение по-крепко от полумесеца, те победиха ислямска Азия. Тъй те въздигнаха православните Балкани над мохамеданския Изток. Но едва освободили се от Изтока, те попаднаха под робството на Запада. Шумадийските селяни бидоха измамани от западняците-сърби, от своите братя от Австрия [4]. Тези сърби-западняци навлязоха в освободена Шумадия [5] и почнаха да създават закони и уредби по примера на протестантите и католиците — а това са две западно-християнски ереси. Почнаха да уреждат централната сръбска земя по подражание на западните еретици. Те бяха грамотни и образовани, затова и слабограмотните въстаници ги ценяха и им дадоха властта. Ала усташките князе страшно се измамили. Техните братя от Австрия били изхабени съдини на Православието, калайдисани с протестантски и католишки калай, със западняшки калай. Те били кобен авангард на западното влияние в Сърбия. Те отворили всички врати и проходи към Запада и сторили тъй, че освободената турска рая се превърнала в рая на разтления Запад. Седемдесет години подир поражението на Косово поле Сърбия е била напълно покорена от източните еретици. Седемдесет години подир второто си въстание Сърбия паднала под пълното робство на западните еретици. Говорим за идейно робство: духовно, интелектуално, морално, политическо и културно. И княз Милош, и Любица [6], па дори и Вучич [7] съгледали опасността, идеща откъм „немците“, ала не могли да им надделеят. Издигали глас и предупреждавали, ала прокъртения зид не могли да укрепят. Княз Александър [8] понасял западното влияние безволно и малодушно, княз Михаил [9] — драговошно, а крал Милан — от все сърце и душа [10].

Турците предали на княз Михаил ключовете от градовете, а той започнал да предава ключовете на сръбската духовна самостоятелност на Запада. Последните Обреновци и Караджорджевци довършили това дело. Тези ключове Западът и до ден днешен продължава да държи и продължава да царува над Сърбия. Кой се разбунтувал против това доброволно предаване на Запада? Православната Църква заедно със селския си народ. През целия XIX век сръбските свещеници писали и зовели: „Западът гние! Западът гние! Да се браним от гнилия Запад!“ Една част нека бъдат свещениците. Друга част — селският сръбски народ. Срам за безглавите сръбски господа! Срам и за ония сръбски владетели, които в името на Запада презряха и Сръбската Светосавава църква, и селския сръбски народ. Но както са работили, тъй са и преминали. Техният край свидетелствува за Божия гняв, и за гнева на свети Сава върху тях. Четете и се ужасявайте от страшната кончина на сръбските владетели след крал Милоша, ужасявайте се от гнева Господен [\[11\]](#). Много са претърпели сръбските свещеници и сръбските селяни заради своето решително противене на еретическия Запад. Свещениците били осмивани като „русофили“ и „назадничави“, а сръбските селяни — като „тъмна и непросветена маса“, като „тъпи селяци“. И то не толкова от ония „немци“, от ония калайдисани сърби от Австрия, колкото от синовете на Шумадия, получили образование на Запад. Първите са цвете пред последните. Последните били бясна клика и безбожна орда от агенти на западната „култура“, „просветеност“ и „прогрес“. Нови потурнаци, още по-опасни от старите. Всичко сръбско те отхвърляли като турско, всичко турско презирали като азиатско. Между това, те не познавали същината ни на това, що е сръбско, ни на онова, що е турско и азиатско. Плиткоумни *commis voyageur* (търговски пътници, бел. прев.) на западните търговци. Предатели по-върли и по-ужасни от Вук Бранкович [\[12\]](#).

РАЗМИСЪЛ ЧЕТВЪРТИ. СТРАХ ОТ БЕСОВЕТЕ И ИГРА С БЕСОВЕТЕ

Изтокът се страхува от демоните; Западът си играе с демоните. Милиарди човешки същества на Изток се пазят на всяка крачка, да не би да се натъкнат на някой бяс. Никой там не е открил демоните — за демони там се е знаело и демони там се усещат всеки ден и всеки час още от първото човешко поколение. Западът е земята на откритията. Подир много открития, носещи смърт или търговски печалби, Западът е открил и това, че съществуват демони. И това той е разгласил гръмка тъкмо в нашето столетие (XX в., бел. прев.). На Запад не съществува нищо, което всички биха приели за истина. Всичко там се дели „на специалности“, на партии и секти. Така и откритието, че съществуват безтелесни духовни същества не се признава от цялото западно човечество и му е отредено място само в една западна секта от хора, които се наричат спиритисти. Спиритистите се гордеят, че им е дадено да разговарят с духове. Те се радват, че поддържат връзка с духовния свят. Те скачат от радост, без да знаят, че тяхното хоро го води сатаната. Изтокът не чувства ангелите, добрите Божии духове, пазителите и покровителите на човеците. Той отдавна е престанал да ги усеща. Останал е само със злите духове, които му правят зло и които трябва да умилюстивява с жертви — всеки ден, да, всеки ден. Има вече няколко стотин години, откак Западът е престанал да усеща, да съзнава и ангелите, и демоните. Затова пък е приел спиритическото евангелие с удивлението на човек, който е знаел нещо, пък го е забравил, а после пак се е сетил за него. Някога Западът е вярвал и в ангелите, и в демоните. Ала едновременно той е разпилял тези два свои имота. Сега бесовете му се явяват чрез спиритистите и той се досеща за тяхното битие в полусън. Досеща се, ала не различава духовете. Радостно приветствува всички духове, които му се явяват като добри духове. Затъпял му е усетът за различаване и разпознаване.

Изтокът няма усет за добрите духове. Западът няма усет за различаване на добрите духове от злите. Изтокът се брани от злите духове чрез жертви — непрестанни жертви пред каменни и дървени идоли. Западът, т.е. спиритическият Запад, се отдава на всички духове, които му се явяват било чрез медиум, било чрез гадалец. И на всички тях отдава пълна вяра. Изтокът е дълбинно песимистичен. Защо? Затова, че знае за злите духове, ала не знае за благия Бог. Познава и усеща върху кожата и душата си присъствието и действието на злите демони, ала не усеща присъствието на благия Бог, който може да прогони злите демони и да защити човеците. Спиритическият Запад е повърхностно оптимистичен. Съвсем повърхностно и съвсем глупаво. Спиритистите достигат до познание за Бога посредством демоните; не посредством въплътения Син Божий Христа, но с помощта на демоните, които им се явяват чрез медиуми, гадалци и тем подобни. И тутакси бившите безбожници, спиритистите, узнават от дявола, че съществува Бог и душа. И това познание твърде много ги изненадва и те ненаситно призовават духове да им рекат и предрекат какво-годе. Ето на такъв плъзгав пясък е основана вярата им. Те обаче виждат в това нещо модерно, някакво съвременно откритие. А да бяха чели Свещеното Божие Писание, щяха да знаят, че Всевишният още чрез Моисея е предупредил човечеството да се пози от спиритизма (Втор. 18:11). Великият Изток е под властта на демоните, а и спиритическият Запад е под властта на демоните. И тъй — демонокрацията властвува и в двете земни полукълба, които заедно се изправят срещу Православието и поотделно — срещу Балканите. Идва ни наум такъв въпрос: искаме ли да бъдем между две разновидности на демонокрацията? Не, в никакъв случай. Не Между, но Над. Ние знаем, че съществува духовен свят. Знаем, че има зли духове, но има и добри. Съществува благ Бог, Който е по-могъщ от всички духове, взети заедно. С името на Христа, на Богородица и с кръстния знак ние прогонваме злите духове, а чрез молитва привличаме към себе си добрите духове, ангелите на светлината, които ни пазят и помагат. По такъв начин ние се въздигаме над езическия и песимистичен Изток. От друга страна ние не се радваме на всяко явяване на духове от отвъдния свят, понеже знаем, че това може да са зли духове, които ни изкушават и отклоняват от спасителния път. Още по-малко пък призоваваме духове от отвъдния свят и търсим от тях съвети и пророчества за бъдещи събития; защото който върши това, неугоден е Богу. Но ние се надяваме на Царя на духовете, на Господа Всевишния, нашия Творец и небесен Отец, а не общуваме крадешком от Него с духовния свят. По тоя начин ние, балканските жители, се издигаме и над спиритическия Запад. И както нашият Спасител е стоял над Изтока и Запада, тъй и ние се стараем да не бъдем притиснати между тях, а с Христовата помощ всякога да се извисяваме и над единия и над другия. Над Изтока и Над Запада.

РАЗМИСЪЛ ПЕТИ. ИЗТОЧНАТА ФИЛОСОФИЯ И ЗАПАДНАТА НАУКА

Люлката на философията е Изтокът — от Пекин до Атина. Люлката на науката е Западна Европа и Америка. Нито Изтокът е за наука, нито Западът — за философия. Източната философия е цялата в тайни, цялата — мисловна, спонтанна, интуитивна. Западната наука е цялата под знамето на явността, на любопитството, на пропагандата и интереса. Нито Изтокът е за наука, нито Западът — за философия. Когато източният човек се измами, та повярва в науката, той възприема не положителните научни знания, а научните теории. По-лесно му е да борави с теория, отколкото с научно знание. Тежко му е под зноя на Изтока да прилага в живота знанието, нежели на хладина да меси европейските теории и да примесва към тях някоя обвита в шарен източен плащ философия. Когато пък западният човек се помами по някоя източна философия, той извлича от нея една от главните мисли и върху нея съставя своя философска система,

оставяйки на колегите си да извличат други мисли от същата тая философия и върху тях отново да съставят свои философски системи. Тъй като западният човек вижда умственото богатство и културата на народа в многото системи, а не в координацията и единството на духа. По същия начин, както източният човек обвива научните теории с източното си наметало, тъй и западният човек облича източната философия в грубата дреха на науката. Сякаш, за да му изглежда неговата „система“ по-достоверна, бидейки изразена с езика на науката и гарантирана от „научните факти“! В действителност християнският Запад не притежава ум за философия. Историята на западната философия е история на най-големите заблуди от миналото на човечеството. Бог е отнел ума на покръстените люде, които са презрели откритата чрез Иисуса Христа Божия Истина и са възмечтали сами, с помощта на езическите философи, да отговорят на основните въпроси на битието и живота по своя преценка. От началото на Ренесанса до деветнадесетия век западните философи са живеели от Платона, от Аристотеля и от останалите елински езически философи. И когато ги оглозгали напълно и пак останали гладни, през XIX-то столетие те се нахвърлили върху индийските философи, от които и до ден днешен се хранят; па като се китят с техните пера, правят себе си славни сред безславните. Индия е майката на всяка философия. От памтивека философствуването в Индия е неразлъчно свързано с аскезата. Всички индийски философи са били аскети. Ето това западният човек не го разбира и не го цени. Защото на западния човек му е достатъчна интелектуалната вещина при съставянето на нови философски системи. Той не дава и пукнат грош за поста, за въздържанието, за морала и нравите на философа. Той цени само интелектуалната конструкция на мисълта му. Не е западният човек за философия. Философите на Изток ги смятат за светци. Западните философи са професори. А между светеца и професора разстоянието е колкото между Изтока и Запада. Източният човек също не е за западната наука, понеже той е научен и на светските знания да гледа като на нещо свято, свещено, както на философията. А тъй като западната наука е без дори най-малък ореол на светиня, то източният човек се бои от такава наука и я презира. Приема я само доколкото е необходимо, за да отбрани живота си от смъртоносната западна механизация. А тази механизация е изродена рожба на западната наука, грозен плод на брачния развод на Запада от светите небеса, и от незаконния брак със земята. Множеството противоречащи си западни философии ясно ни показват Божието наказание за отхвърлянето на Христа. Защото по думите на св. ап. Павел „а понеже се не опитаха да имат Бога в разума си, то Бог ги предаде на извратен ум“ (Рим. 1:28). Две са великите безумия, с които се гордее покръстеното и некръстеното човечество — източната философия и западната наука. Нито едното, нито другото идва от благия Бог; но и двете са от човеците и от бесовете. Две безумия, две проклетия. На везните на светата Христова истина и двете тежат еднакво. Христос е над източната философия и западната наука. Той мери, ала Сам Се не мери. Как стоят нещата с Христовите Балкани? Когато огнивето чатне о кремъка, изхвърква искра. Пламъкът ѝ се извисява нагоре, над огнивето и кремъка. Изтокът се удари със Запада на Балканите. Ако Балканите се отъждествяха с огнивето или с кремъка, те не биха били Балкани, а Изток или Запад. Ако Балканите пожелаеха да бъдат пламък, над челика и камъка, тогава те щяха да бъдат и да останат Христови Балкани — над Изтока и Запада, и като такива — полезни и за Изтока, и за Запада. Най-горко е да бъдеш между. Славно е да си над. Над тъгата на Изтока и труда на Запада трябва да се извисят православните Балкани. Тъгата на Изтока — това е философията на Изтока. Трудът на Запада — това е науката на Запада. Може ли птица да лети с едно крило? И при това — болно? Съдбодавецът Бог е отредил на Балканите място над Изтока и Запада. Дали ще разберат Балканите, дали ще възприемат тая промислителна съдба, или ще бъдат приклекчени като орех между чука и наковалнята? Тоя въпрос не трябва да дава сън на нито един

сърбин, дорде той не му даде правилния отговор. А само един е правилният отговор: Да, Господи! Приемам това, що Ти ми предлагаш, и отхвърлям онова, което Твоите противници от Изтока и от Запада ми турят отпреде.

РАЗМИСЪЛ ШЕСТИ. ЗА МИРА И НЕСПОКОЙСТВИЕТО

На Изток царува мир, на Запад — неспокойствие. Мирът почва от отделния човек и се разпростира и в обществото. И неспокойствието почва от човека, та се разпростира и в обществото. Отде е тоя мир у народите на изгряващото слънце? И отде е неспокойствието у народите на залязващото слънце? От решените и нерешените гатанки на живота. Ето отде! Като почнем от Стамбул-града та до Япония чак — всички народи имат вътрешен мир, понеже не живеят чрез питанията, но чрез решенията, тоест, чрез отдавна разрешените основни въпроси, както са живели петдесет или сто поколения преди тях. Върху тези решения на най-главните въпроси източният човек гради всичко, разбира всичко, за всичко мисли и всичко върши. И нищо, и никъде — извън тези решения. И мохамеданинът, и браминът, и будистът. А тези три групи представят цялата огромна нехристиянска Азия, целия Изток. При мохамеданството всичко е решено в Корана. И всички решения се свеждат до две думи: Аллах и късмет. Това дава мир и спокойствие на мохамеданските народи. При браманизма и будизма пак всичко е решено в духа на индийската философия. И всички решения се свеждат до три понятия: карма, дхарма и прераждане. Невесел е тоя свят и в двата случая. Невесел е в мохамеданството, защото означава покорност на робите на господаря Аллах. Невесел е и във философския Изток, защото означава примирение със съдбата, отчаяние, от което няма спасение ни между човеците, ни между боговете. На Запад цари неспокойствие. Както кога буца сняг се търкаля и расте, тъй стремително е нараствало и неспокойствието на Запад. Расло е стремително и тъй е нараствало в нашето столетие, че западното човечество е доведено до непрестанно страхуване от онова, което ще стане, та чак до разстройство на нервите и често — по-често от всякога в историята на света — до полудяване. Причината за западното неспокойствие е същата като причината за неспокойствието на Адам и Ева, когато те обърнаха гръб на Бога Творец, а лице — към сатаната; същата като тая за неспокойствието на Каин, който уби своя праведен брат Авел; същата като тая за неспокойството на Саула, когато почна да гони праведния Давид; същата като тая за неспокойството и на Ахитофел, който издаде своя господар — цар Давида, и накрая се обеси; същата, като тая за неспокойството на Иуда Искариот, който за проклети пари продаде на евреите своя Учител и Господ, и цял тресящ се от нов и непонятен страх и ужас отиде при Кедронския поток, та се обеси, и разцепи се утробата му и вътрешностите му се разпиляха по земята, както триста години по-късно стана с еретика Арий. Навеки същата причина, а тя е — отпадането от Бога и влаченето подир сатаната. Бог предупреждава бащински и загрижено, а сатаната показва лъжовни и панаирджийски изображения и привлича към себе си лакомите и лекомислените. Със своите отровни сладкиши той мами и привлича лакомниците и късогледите. На Запад цари неспокойство. Създаде го е мечтата на западните учени, която люто ги е подлъгала. Тази мечта им е унищожила всички решения, благодарение на които техните предци са живеели в мир; тази мечта е отворила всички изконни питания като разчесани рани. Затова на Запад всичко е станало въпрос и всичко се поставя под въпрос — и Бог, и душата, и морала, и брака, и семейството, и обществото, и държавата, и тоя свят, и оня свят. Всичко е въпрос и пак въпрос — личен въпрос, социален въпрос, държавен въпрос, морален въпрос, икономически въпрос: въпроси, въпроси и само въпроси. Ни един въпрос западната наука не е разрешила; защото западната наука е стоманена четка в ръката на

антихриста, четка, която раздира старите рани и отваря нови. И защото западната наука е призвана от кръвника людски, от господаря на ада, да твори неспокойствие, многоклонесто неспокойствие — неспокойствие по всички направления, както вътре в човека, тъй и във всички кръгове на обществения живот. И наистина, господарят на ада, с помощта на лъжовната наука, е създал на Запад неспокойствие, непознато в човешката история. С неспокойствие западният човек си ляга, с неспокойствие става от сън. С неспокойствие вечеря, с неспокойствие закусва. С неспокойствието се е побратимил, па дума: неспокойствието е прогрес, неспокойствието е култура, неспокойствието е еволюция, неспокойствието е живот. Примирил се е Западът с неспокойствието и е подложил гърба си, за да го шибат то с бича си отвътре и отвън, по душата и по тялото, а той да говори: благодаря, тъй и трябва, това носи мир, това носи щастие на човечеството! Примирил се е Западът с неспокойствието и страхливо се подмилква на неспокойствието, само за да продължи съществуването си под неговите науки и някой друг месец или година. А Балканите? Православните народи изобщо, които са между Изтока и Запада, а Балканите особено, трябва да се издигнат над лъжовния мир на Изтока и ужасяващото неспокойствие на Запада; над източната философия, която мисли, че е решила всички гатанки и над западната наука, която сама признава, че е поставила всичко под въпрос и не е решила нищо. Балканите трябва да бъдат изпълнени с мир, който надвишава човешкия разум, мирът, който Христос е дал на Своите апостоли с думите: „Моя мир ви давам“; мирът, който означава радост, любов и живот. С една дума, мирът, който е у Бога и от Бога. Петстотин години тънеха в робство православните Балкани, ала се не отчайваха. И когато отриха замъглените си от сълзи очи на свобода и погледнаха към Изтока и към Запада, и от двете страни видяха отчаяние: на Изток — отчаян мир, а на Запад — отчаяно неспокойствие. И здравият човек се намери между двама болника. Дали не ще се заразят Балканите от единия или от другия отчаяник, дали ще устоят, за да дадат лек и да послужат и на двамината на болничната им постеля? Това е загадката пред тях, то е техният сфинкс. Ние пък се молим на Христа Бога за Балканите, да се възвисят над отчаяния мир на Изтока и над отчаяното неспокойствие на Запада; над демоничната философия на Изтока и над демоничната наука на Запада. Сега и отсега и во век века да бъдат те над Изтока и Запада. Амин.

РАЗМИСЪЛ СЕДМИ. ИЗМЪЧВАНЕ ЗАРАДИ ДУШАТА, ИЗМЪЧВАНЕ ЗАРАДИ ТЯЛОТО

Изтокът се измъчва заради душата; Западът се измъчва заради тялото. Изтокът навярва в земен рай. Западът невярва в небесен рай. Постът е за източния човек първо условие за спасение. За западния пък постът е налудно отричане от предложените удоволствия. Никога Западът не е държал пост, нито е проявявал друг вид въздържание на плътта заради спасението на душата. Но ние говорим за сегашния Запад, за духовно разслабения, който се бои да не би от поста тялото му да омършавее. А за останалото, кога и църквите на Запад са отхвърлили всички пости, мигар може да очакваме от светските люде да разбират значението на поста и да спазват постите? Всички твърдят онова, което за всички е ясно, а то е, че западните народи се връщат към езичеството. Ала малцина различават езичество от езичество. Западните народи не се връщат към източното езичество, а към западното. Защото източното езичество се е сраснало с тежката аскеза, с поста и разнообразните телесни мъчения. Ако европейските народи се бяха върнали към източното езичество, те щяха да постят и да се мъчат така, както се самоизмъчват народите на Индия, Тибет и Китай. Ала те не се връщат към това аскетично източно езичество, но към разпътното езичество на Запада, т.е. към

езичеството на своите непокръстени европейски прадеди. Западното езичество е било кърваво, жестоко и разпътно от начало до край. Такова е било то сред елините, още по-жестоко сред римляните, и още по-жестоко сред древните германци и франки. Та мигар са могли да знаят за поста древните елини, когато пред очите им непрекъснато е вилнеел олимпийският разврат на техните богове? И мигар е могло да става дума за някакво въздържание при кръвожадните римски царе, които край трапезите си държали и блювалници, за да могат изблюва едно ядене и пак да ядат? Или при римските богаташи, които са си приготвяли ястия от славееви езичета? За какъв пост и за какво въздържание са могли и да помислят франките и тевтонците, които са яли сурово месо, натъпкано под седлата на конниците? Отпадането на Запада от Христа означава връщане на Запада към езичеството, но не индийското езичество, жалостиво и примирено със съдбата, а към своето западно езичество, кръвожадно и развратно, без дух и без съвест. Всичко това, на дело и в действие, е пред нашия поглед. Ислямът без съмнение е по-духовен от паганизирания Запад. Защото той знае за поста и молитвата, за Бога и душата. Наистина, по-духовен е той от ония интелектуални шайки, които се надсмиват над поста и молитвата, а Бога и душата отричат, па се мъчат само за земен рай. Ала и Ислямът, и паганизираният Запад са сродни в едно — в разбирането за бъдещия рай. Право, мюсюлманите си представят рай на небето, а не на земята, докато западните поганци бавно замислят рай на земята, а не на небето. Наистина, можем да речем, че тези два рая топографски са твърде отдалечени един от друг, ала по същината си са еднакви. Че и мюсюлманите, и западниците си представят рая като пълнота на телесния живот и пълно задоволяване на всички телесни страсти. За да се сдобият с такъв рай, мюсюлманите се измъчват с пост, с молитва, с метани, а западниците — с мними научни изследвания и обществени преврати. Противно и на единия, и на другия, Индия и Тибет се измъчват, и то страшно се измъчват, но нито за земен, нито за небесен рай, а за унищожение на живота, за спиране на превъплъщенията, за безсъзнание и безчувствие, за нирвана. Защото за тях животът е Майа, измама, и Самсара, водовъртеж, в който се намират и хората, и боговете. За тях не съществува нито небесен рай, нито -толкоз по-малко — земен. Та и боговете им не са в рая, а в нещастieto на съществуването, в измамата на личностното живеене, във въртопа на Самсарата. И колкото хора очакват спасение от боговете, също толкоз богове чакат спасение от хората. Затова Гаутама Буда е имал смелост да каже: дойдох да спася хората и боговете! Наистина, лъжовна е представата за Бога и за човека там, гдето може да се чуе такава реч. Ала не по-малко лъжовни са думите на Запада, който казва: Живей! *Enjoy yourself* („Гледай си удоволствието!“ — тъй думат англичаните). Това не само не са думи на християнски народ, това не е дори речта на големите и по-малките старогръцки философи. Нито Сократ, ни Платон, ни Аристотел не са посмели тъй да говорят. Но тъй е заговорил оня, който представлява къклицата и болестта на старогръцката философия — Епикур. Той се осмелил да каже следното ужасно изречение: „Граби деня! Сиреч, живей за днес, защото утре може да бъдеш мъртъв завинаги. Граби всеки нов ден и го изсмуквай до кръв.“ Това е западното езичество, към което християнската някога Европа днес е наклонна. Какво да кажем, гледайки измъчващото се източно и западно човечество, огромната панорама измъчващи се заради недействителни и неосъществими цели? Недействителна и неосъществима е целта, към която тегне и заради която се измъчва ислямският източен свят, защото на небето не съществува плътски и сладострастен рай. Недействителна и неосъществима е целта, към която хиляди години тегне и за която се измъчва светът на Велика Азия — средна и далечна. Защото съществува Бог, един и единствен, Който е сътворил всички души и Който всички очаква под Своето крило. Самоунищожението е злодейство, нирваната — лъжа. Недействителна и неосъществима е целта на научния и безбожен

Запад. Райт на земята е рай без пророк. Такъв рай нито е назван, нито е пророкуван, нито е бил, нито ще бъде. Райт е там, гдето е любовта. А любовта е там, гдето е Родителят. При това райт не е на земята, а на небето, не е чувствен, но духовен, не е харемски, а ангелски. От всичко това е ясно, че православните народи не могат да стоят между Изтока и Запада, но — над тях. Толкоз повече — православните Балкани, които половин хилядолетие са плакали под робство; повече от кой да е друг народ по света. Балканите трябва да бъдат проникателни, трябва да могат да различават ден от нощ и пшеница от къклица. Не бива Балканите да се колебаят между Изтока и Запада, т. е. между небесния, ала чувствен рай на исляма, и материалистичния земен рай на западните народи. Балканите не са нито Изток, нито Запад; нито пък са между Изтока и Запада. Балканите са над Изтока и Запада. Защото Балканите проникновено гледат и проникават, че измъчването на Изтока е измъчване заради смърт и че измъчването на Запада е измъчване пак заради смърт. При едните — за да се премине чрез аскеза в нирвана, при другите — чрез животуване да се умре навеки или и след смъртта да се заселят в подземните погребни Валхалски, дето се продължават същите телесни оргии като на земята. Балканите трябва да застанат над всеки нечист рай — и на Изтока и на Запада; и трябва да знаят за пречистия рай Христов, който не е нито живот в оргии, нито отчаяние. Само тъй християнска Сърбия* може да има апостолска задача, да привлече Изтока към покръстване, а Запада — към покаяние. Та по тоя начин целият човешки род да бъде благословен като едно стадо на един Пастир, во веки веков. Амин.

---

* А с нея и християнска България, и християнска Русия, Гърция, Румъния, Албания и пр. и пр. — бел. прев.

РАЗМИСЪЛ ОСМИ. БОРБА ЗА ВИДИМО И ЗА НЕВИДИМО ПРОКЛЯТИЕ

Западът се бори за видими неща, Изтокът — за невидими. Велик е въпросът: що е видимо и що — невидимо. Дали е видимо онова, което го вижда човешкото телесно око или пък онова, което го вижда човешкият дух? Дали е видимо онова, което човек и еднакво вижда с роговицата и зеницата на окото си, или онова, което единствено човек може да види с някакъв свой вътрешен зрителен орган? Модерният Запад гледа с телесните си зрителни органи. И какво вижда? Само обвивката на действителното, вижда дрехата на нещо, което е скрито под нея; вижда къщичката на охлюва, но не и охлюва вътре в къщичката му. Изтокът никога не се е доверявал на телесното око. Това може да му се вмени за заслуга. По този начин той е поставял достойнството на човека над това на вола. Върху това и почива цялата негова изтънчена духовна философия. Онуй, което и око не е виждало, и ухо не е чувало и на ум човешки не е идвало — то е действителното битие. Всеки източен човек би се съгласил с този опит на апостол Павел. Ала едва ли — някой западен учен; защото западният учен е построил цялата кула на своята наука върху пясък, тоест върху телесното виждане, чуване, обоняние, осезание и вкус. Ето на какво почива вавилонската кула на западното човечество. Западът се бори за земята, за земни блага, намиращи се над земята и под земята. И оновова, който придобие земята или земни блага над земята и под земята, него той провъзгласява за велик човек. Изтокът е възвеличавал светците и мъдреците, Западът — откривателите и завоевателите. Многобожният Изток е приписвал цялото си величие на самите тези светци и мъдрци, а малко или никак — на боговете си. Затова той е провъзгласявал своите светци и мъдрци за богове, правил им е храмове и им е принасял жертви. Това той прави и до ден днешен.

И Западът е приписвал всичко на своите откриватели и завоеватели, а Богу — нищо. Но нито своите великани е въздигал в чина на божествата, нито им е издигал жертвеници. Издигал им е паметници от камък или метал — и толкоз. Ала пред паметниците им ни се е кланял, ни молитви е възнасял, ни свещи е палил, ни жертви е принасял... Тези паметници са като надгробните паметници на мъртъвците — колкото живите да не забравят мъртвите, а не като на Изток — мъртвите да не забравят живите. Разяждан от съмнение в единия Бог, Западът още по-малко е могъл да провъзгласява човеците за богове. Последното, впрочем, е и просто, и лесно за Изтока. И съзнанието, и съвестта на източния човек лесно се примиряват с това, че човеците стават богове, а боговете — човеци. За Изтока няма мъртви, за Запада няма живи. Изтокът гледа на тялото като на маска и оръдие на духа. Когато духът отблъсне тялото, той продължава да съществува и живее било без никакво тяло, било в ново тяло. Духовете на предците живеят наблизко до потомците си. Затова им издигат жертвеници. Цяла Индия, Тибет, Китай и Япония с многото ѝ острови са окичени с такива посветени на духовете жертвеници. Тези духове взимат участие в живота на телесните човеци, на своите сродници, а освен тях съществуват и безброй други духове, които са отвика безплътни. Това са духовете на гори и води, на планини и долини, на пещери и канари, на ветрове и вихри, на пустини и друмища, на месеци и звезди. С една дума, за източния човек цялата вселена е изпълнена с безплътни духове и спрямо духовете в тяло, т.е. човеците и животните, тя е като океан спрямо един мъничък остров. Но целият този огромен свят на духовете, в който вярват всички многобожни народи на Азия и Африка, няма свой център. Няма един Бог, Който би могъл да се опише с думите на Священото Писание: Боже на духовете и на всяка плът. Но всички тия духове са несвързани, несродни, самовластни и неспокойни. Няма никой, който да ги дели: едни отдясно, други отляво, но всичко е смесено и от това, и поради това — неблагоприятно. С една дума, няма Го Христа, Разделителя и Просветителя. Ала какъвто и да е онзи духовен свят, източният човек забързано се подготвя и бори да стане участник в него. Защото този видим свят за него е само едно съществуване във вселенското колело на живота. Главното е невидимият свят. Затова източният човек и нехае за този живот нито се бори за този видим свят, който бързо се изпарява като локва вода под жежкото източно слънце. Западът е престанал да ражда светци и мъдреци. Това датира от времето, когато неговите папи са престанали да бъдат светци и мъдреци и са станали политици и специалисти. Преди тази си участ, Западът е бил православен и е живеел в Христа, борил се е за Царството небесно. Ала подир това Западът поискал да отпадне от папата, пък отпаднал от Христа. И оттогава зрението на западния човек за духовния свят е покрито с бяло петно, и борбата за небесно царство западното човечество заместило с безсрамна битка за царство земно. Това е новата и най-новата европейска история. Тя стои под тези два знака — да покори и да използва. Тъй говорят, тъй и правят западниците. Да покорят природата и да използват природата, естествено не като Божие творение и с благословението Божие, но да я покорят като своя собственост и като неприятелка да я изцедят цялата в чашата на минутната наслада. Ала за какво е всичко това? Защото западникът и не помисля, че ще умре — и какво от това, тогава, покорил ли е или не е покорил природата! Тъй се чуди и се пита източният човек. Не, не, западният човек хич и не се сеца за смъртта, докато не вдигне 40° С температура. Няма той време да мисли за смъртта; няма време да мисли и за живота. Не мисли той ни за живота, ни за смъртта, а само за покоряване и използване; и то за покоряване и използване на земя и въздух, на огън и вода, на треви и животни, на братя и роднини, на съседи, съседни народи и държави. Той е открил своето научно и културно „верую“ — „покорявай и използвай“, и е хукнал лудо да изпълнява повелите на това „верую“. Той не вижда духовния свят около себе си, а и да го види, не му вярва. Само спиритизмът понякога го плаши. От

Църквата вече не се бои; от папата — още по-малко. Ала оня черен спиритизъм, оназ черна магия с хладен лъх бодне костите му. „Има нещо!“ „Трябва да има нещо!“ — шепне. И шепне това сякаш с някакъв срам или с някаква повърхностна загриженост на съвестта. Ала и това не го удържа от пътя, по който е хукнал, нито смирява неговото „верую“: покорявай и използвай! В тоя кобен път са го натирили неговите „великани“ — откривателите и завоевателите. Православните народи са длъжни да стоят над тези две проклетия — и над източното, и над западното. Да не посмиват да се борят ни за духовен свят като оня на Изтока, ни за материален свят като тоя на Запад. Божие е небето и Божия е земята. Съществува духовен свят, даже по-многоброен от знайния на Изтока, ала този духовен свят не е самочинен, самоволен и хаотичен, но е подвластен на Христа Бога, Който е рекъл: Даде ми се всяка власт на небето и на земята. Не може да се отнеме от Бога ни небето, ни земята. Това е особено ясно на православните балканджии, които всеки ден говорят и свидетелствуват, че заграбеното е прокълнато. Погледнато отгук, Балканите не могат да стоят между Изтока и Запада, но над единия и над другия, за да просвещават и единия, и другия. Над Изтока и Запада.

БЕЛЕЖКИ НА ПРЕВОДАЧА:

1. **Легендарното Буриданово магаре** — парадоксът на абсолютния детерминизъм в учението за волята — магарето, поставено на равно разстояние от две еднакви копи сено, е осъдено да умре от глад поради невъзможността да избере едната от двете копи. В съчиненията на Ж. Буридан (френски философ-схоласт, представител на номинализма, ок. 1300 — ок. 1358) този образ не е намерен. [\[обратно\]](#)
2. **Синьо море** — Адриатическо море. [\[обратно\]](#)
3. **Караджордже, Джордже Петрович** (1762-1817) оглавява въстанието от 1804 г. против еничарското насилие, в което участвуват около 400 000 сърби от Белградския пашалък. С това въстание започва периодът от сръбската история, известен и като Сръбска революция. — Милош Обренович (1783-1860, княз 1815-1839, 1858-1860) е сръбски вожд, оглавил въстанието от 1815 г., което след няколко неуспешни битки сключва мир с Великия везир Марашли Али-паша. С това завършва военният период на сръбската революция (1804-1815). [\[обратно\]](#)
4. Периодът 1835—1878 е време, през което сръбското селячество се бори за независима държава; сръбските държавници са били уверени, че не могат лесно и бързо да излязат от изостаналостта, произтекла от вековното турско робство, поради това от 30-те години на XIX век редовно изпращат даровити млади хора в западни университетски центрове. Повечето от тези държавни стипендианти са селски деца, които се връщат в родината си със знание и достойнството на господата, образовани в Европа. [\[обратно\]](#)
5. **Името Шумадия** се среща за пръв път в 1713 г. в един документ на Белградската митрополия. Днешните предели на Космай и Горня Ясеница са имали общото название *Шумадия*. Гастон Гравие отбелязва, че името *Шумадия* е влязло в трайна употреба по време на първото въстание, и тогава е било символ на освободена Сърбия, за сърбите извън нейната граница. През 19 в. Шумадия обхващала земите между Моравия, р. Дунав, р. Сава, Колубаре и Лига. Името Шумадия е дошло от необхватните за взора гъсти гори (на сръбски „шума“), които до средата на 19 в. са покривали огромен дял от нейната територия. [\[обратно\]](#)
6. **Княгиня Любица Обренович** (1788—1843), жена на княз Милош Обренович. [\[обратно\]](#)
7. **Тома Вучич Перишич** (1787—1858). Когато през 1839 г. княз Милош абдикира, властта поемат група регенти, водени от по-младия брат на Милош — Ефрем

Обренович, заедно с Т. Вучич и Аврам К. Петрониевич. По-късно Т. Вучич е убит заедно с др. регенти от княз Милош. Св. Николай привежда примера Вучич като противник на прозападната политика на сръбските владетели. [\[обратно\]](#)

8. **Княз Александър Караджорджевич** (княз, 1842—1858, † 1885). Детството и младостта си прекарва с родителите си в емиграция. В Сърбия се връща 1839 г. В 1842 г. от власт е отстранен Михаил Обренович, водил деспотична политика, и на негово място е доведен Александър. Дошъл на власт без свои заслуги, от самото начало на своето господаруване Александър се стреми да укрепя властта си. Нито по своите качества, нито по образованието си Александър не може да направи някакъв значителен принос към сръбския политически живот. Остава твърде пасивен във време, когато се оформят различните партии, водещи яростна борба за власт. По отношение на външната политика през неговото властване се забелязва успешно излизане от политическата криза, в която е въввлечена Сърбия подир Кримската война, водена от Англия, Франция и Турция, с помощта на Австро-Унгария против Русия. Княз Александър е свален от власт на Светоандреевската скупщина през декември 1858 г., когато на престола се възкачва за втори път Милош Обренович. [\[обратно\]](#)

9. **Княз Михаил Обренович III** (р. 1823 — 1868) През периода 1835—1878 на сръбския престол се сменят владетели от двете съперничащи помежду си династии — на Обренович и на Караджорджевич. Княз Михаил е убит през 1868 г. [\[обратно\]](#)

10. След Берлинския конгрес княз Милан, е дълбоко разочарован от позициите на Русия; в черногорския княз Николай вижда свой скрит съперник, Гърция той счита за ненадежден съюзник, а България — за незаслужено награден ответник и бъдещ противник. Ето защо княз Милан счел за естествено да се преориентира към Австро-Унгария, като сключва с нея Тайната конвенция (1881), а тя първа признава неговото провъзгласяване за крал (1882). Австрофилството на княза било тъй безмерно, че предизвиквало недоумение даже у такива опитни политици, като ѝ. Ристич, които си задавали въпроса — не прекалява ли Милан с любовта си към могъщия им съсед? Тук е уместно да цитираме думи на мастития сръбски политик Никола Пашич, който пише следното: „Почти 500 години сръбският народ се бореше против Турция... но този народ изпитва дълбока омраза и към цивилизованите немци, дори в по-голяма степен, отколкото към варварите-турци“... Н. Пашич считал сръбския народ за „най-нешастния на света“, тъй като кралят, когото той открито нарича предател, по-върл от Вук Бранкович (вж. [бел. 12](#)), отдалечил Сърбия от Русия и я „подчинил на швабите“. Обратът в княжеската политика предизвикал съпротивата и на Сръбската Православна църква, над която князът трябвало да окаже силен натиск, настоявайки на смяната на митрополит Михаил, русофил, който напуснал страната и живял около осем години в емиграция. Сходна картина имаме в България по времето на режима на Стефан Стамболов. [\[обратно\]](#)

11. Когато през 1871 г. младият княз Милан посетил двореца на руския цар в Ливадия и поискал ръката на дъщерята на великия княз Константин Вере, последният не дал своето съгласие за този брак, имайки предвид обстоятелството, че „нито един сръбски владетел не е слязъл от престола по естествен път“. Княз Милан Обренович II (1819-1839), най-големият син на княз Милош и княгиня Любица, е избран като законен наследник на бащиния престол на 1 юни 1839 г. Бидейки тежко болен, умира на 26 юни с. г., без дори да разбере, че е княз. Запомнен е с това, че е единственият сръбски владетел, дошъл на власт и слязъл от престола безметежно — всички останали или са абдикирали, или са били убити. След смъртта на Милан на престола се възкачва по-малкият му брат, княз Михаил Обренович III (1823-1868). Убит е в Белградския парк Косутняк при заговор, който и до днес остава неизяснен. Над княз Милан Обренович било извършено покушение през октомври 1882 г. — в него стреляла неуспешно

вдовицата на полковник, разстрелян преди няколко години за участие във военен бунт. През 1899 г. отново се опитали да го убият. След като напуснал Сърбия, княз Милан умрял скоропостижно на 29 януари (11 февруари) 1901 г. във Виена. Княз Александър Обренович (1876-1903, сръбски крал 1889-1903), е убит на 29 май 1903 г. заедно със съпругата си, кралица Драга, от нахълтали в двореца му офицери. [\[обратно\]](#)

12. **Вук Бранкович** — зет на княз Лазар, който повел сръбската войска на бой на Косово поле в 1389 г. Според сръбското народно предание и легенди, Вук Бранкович не се явил със своето подкрепление на Косово поле, с което изходът на сражението бил предрешен в полза на турците; затова името му сърбите свързват с предателство. [\[обратно\]](#)

. Превод от сръбски език, обяснителни бележки: Елена Т. Узунова

© 2001—2005. **Православна беседа**. Части от четивата могат да се цитират при посочване на адреса на сайта (<http://pravoslavie.domainbg.com>). Цялостното преиздаване на текстове в печатно тяло или в електронен вид — само с писмено разрешение от редакцията.